

A Covid-19-járvány hatása az egészségügyi termékekkel való visszaélésekre

A gyógyszerhamisítás az emberi életet és egészséget veszélyeztető problémakör, ami az egyént, a társadalmat és a gazdaságot érintő dimenziókban egyaránt megjelenik. A veszélyeztetett értékek miatt az ellene folytatott küzdelemben mindinkább szerepe van a büntetőjognak is. A Covid-19-járvány csak még termékenyebb környezetet jelentett e bűncselekménytípus virágzásához, globális szinten. Az Országos Kriminológiai Intézetben 2020-ban indult kutatás célja a gyógyszerhamisítás miatt folytatott büntetőeljárások vizsgálata volt, annak érdekében, hogy megismerjük ezeknek az ügyeknek a jellemzőit: a tipikus elkövetési tárgyakat, elkövetési magatartásokat, az elkövetők jellemzőit, a bizonyítási eljárás nehézségeit és a kiszabott szankciókat. A kutatás során láthatóvá vált, hogy mennyire fontos a szakmai hatóságok és a nyomozó hatóságok együttműködése. A hatékony büntetőjogi fellépés kulcsa, hogy az igazságügyi hatóságok is a probléma súlyának ismeretében járjanak el.

A Covid-19-járvány és a gyógyszerhamisítás elleni globális fellépés

A Covid-19-járvány és a bűnözés összefüggéseit vizsgálva, a járvány kiváltotta speciális élethelyzetek és a bűnözés aktuális jelenségeinek kapcsolata mellett különös hangsúly esik a járvány elleni védekezés, a megelőzés, valamint a terápia eszközeivel történő visszaélésekre. A Covid-19-járvány elsődlegesen az emberi életet és az egészséget veszélyezteti. Ebből a szempontból elsősorban a gyógyszerekkel és egyéb egészségügyi termékekkel történő visszaélések, a hamisítás, valamint az engedély nélküli termékek forgalmazása kerülnek előtérbe.¹

¹ Az egészségügyi termékekkel történő ilyen jellegű visszaéléseket a WHO a következő kategóriákba sorolja:

- Nem megfelelő (*substandard*): olyan egészségügyi termékek, amelyek engedélyezettek, de nem felelnek meg a minőségi feltételeknek és egyéb szükséges követelményeknek.
- Nem regisztrált (*unregistered/unlicensed*): olyan egészségügyi termékek, amelyek nem mentek át a nemzeti vagy regionális hatóság forgalomba hozatali engedélyeztetési eljárásán.
- Hamisított (*falsified*): olyan egészségügyi termék, amely szándékosan/csalárd módon megtevésztő az eredetiségét, összetételét vagy forrását illetően.

Illicit Trade, Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products. OECD – European Union Intellectual Property Office, 2020, p. 17. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a7c7e054-en/index.html?itemId=/content/publication/a7c7e054-en>. Ennek megfelelően használom a „hamisított”, „nem megfelelő minőségű”, illetve a „nem engedélyezett” kifejezéseket.

A Covid-19-járvány az emberi életet és az egészséget veszélyeztető, korunkban a legkiterjedtebb, világszinten tömeges megbetegedést okozó súlyos veszélyhelyzet. A visszaélések háttérének, mozgatórugóinak megértéséhez fontos áttekinteni a teljes folyamatot és annak tényezőit. Az új típusú betegség gyors terjedése a kezdetektől az orvostudomány és a gyógyszergyártás gyors reakcióit igényelte. A védekezési eszközök (a vakcinák, a tesztek és az egyéb eszközök) kifejlesztéséhez, beszerzéséhez, megfelelő mennyiségben rendelkezésre állásához azonban idő kellett. Az ezek iránti igény, a kereslet hirtelen megnőtt, ezt nem tudták ilyen gyorsan kielégíteni. Az ilyen helyzetekben a hamisított és a nem megfelelő minőségű készítmények, termékek piaca gyorsan reagál, utat engedve az ezt kiszolgáló illegális gyártási és forgalmazási tevékenységnek.

Az egészségügyi termékek, és köztük a gyógyszerek hamisítása a járványtól függetlenül is nagy probléma; az egyént, a társadalmat és a gazdaságot egyaránt súlyosan érinti, az egyéni kockázatok mellett a közegészségügyre is számottevő hatást gyakorol, emellett tetemes erkölcsi és anyagi károkkal jár. Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának (European Union Intellectual Property Office; EUIPO) tanulmánya szerint a legális gyógyszeripar évente mintegy tízmilliárd euró bevételtől esik el az Európai Unió a hamis gyógyszerek jelenléte miatt. Ez az ágazat 4 százalékát teszi ki.² Magyarországon a 2018. évi adatok szerint 13 százalékos a piac fertőzöttsége, ami 130 milliárd forint kárt jelent.³ A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) megbízásából készült *Hamisítás Magyarországon* című, 2014. évi felmérés szerint a magyar nagykorú fogyasztók 6 százaléka, vagyis több mint 500 ezer személy van fokozottan kitéve a hamis gyógyszerek fogyasztásával járó kockázatoknak.⁴

² The Economic Cost of IPR Infringement in the Pharmaceutical Industry. Quantification of Infringement in Manufacture of Pharmaceutical Preparations (NACE 21.20) EUIPO, September 2016, p. 5. https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/resources/research-and-studies/ip_infringement/study9/pharmaceutical_sector_en.pdf. Becslések szerint a világ gyógyszerkereskedelmi piacának 10 százaléka is hamis lehet. Ilku Lívia: A gyógyszerhamisítás aktuális kérdései – definíciós nehézségek. <https://prezi.com/fqtc-1fdz6kbs/a-gyogyszerhamisitas-aktualis-kerdesei-definicios-nehezsegek/>

³ The Economic Cost of IPR Infringement... i. m. p. 24. Ez az adat a magyar hatóságok szerint nem a legális piacon belül értelmezendő. A legális piacra bekerült hamisított vagy nem megfelelő minőségű gyógyszerről a hatóságoknak nincs tudomásuk. Az illegális gyógyszerkereskedelem azonban igen kiterjedt.

⁴ Hamisítás Magyarországon 2014. Hamisítással kapcsolatos lakossági attitűdök alakulása Magyarországon (2009–2014) 10. o. „Ön vásárolna-e nem megbízható forrásból származó gyógyszert, ha lényegesen olcsóbb, mint a gyógyszertárban? (2009–2014 között)?” http://www.hamisitas-ellen.hu/wp-content/uploads/2014/10/hamisitas_2014.pdf

A probléma többirányú megközelítést, beavatkozást igényel. A gyógyszer-szakmai és a szellemi tulajdon-védelmi (ezen belül főként az iparjogvédelmi) megközelítésen túl mindinkább a büntetőjog eszközeinek is létjogosultságuk van: az emberi élet és egészség, emellett az egészségügyi termékekbe, a legális gyógyszergyártásba és gyógyszerforgalmazásba vetett bizalom mint védendő, illetve jogsértéssel érintett értékek okán. Mindemellett az egészségügyi termékek hamisítása világtendencia, ez a tény feltétlenül nemzetközi összefogást sürgetett. Az Európa Tanács – mint 47 országot tömörítő páneurópai szervezet – vállalta a küzdelem koordinálását, és kezdeményezése eredményeképpen 2011-ben megszületett a MEDICRIME egyezmény⁵, az első kötelező erejű nemzetközi eszköz a büntetőjog területén az egészségügyi termékek hamisításának megoldására.

Gabriella Battaini-Dragoni, az Európa Tanács akkori főtitkárhelyettese a következők szerint indokolta a megfelelő büntetőjogi eszközrendszer fontosságát, valamint az egységes nemzetközi fellépés jelentőségét: A gyógyszerhamisítás „a kábítószer-kereskedelemtől is jövedelmezőbb, a bűncselekmények ezen új formája tagadhatatlan előnnyel jár a bűnözők számára: nagyrészt büntetlenül maradnak, vagy csak enyhe szankciókat kapnak. Még akkor is, amikor az államok szigorú intézkedéseket hoznak az orvosi termékek és eszközök gyártásának és forgalmazásának szabályozására, ezek az intézkedések gyakran elégtelennek bizonyulnak, különösen akkor, ha a bűnözői hálózatok hiányosságokat találnak a nemzeti jogszabályokban, amelyek lehetővé teszik számottevő profit megszerzését az emberek életének és egészségének rovására. A MEDICRIME egyezmény a veszélyeztetett betegek és a megfelelő minőségű gyógyszerekhez való biztonságos hozzáféréshez való joguk védelme, valamint a szervezett bűnözés elleni küzdelem érdekében készült. Az első és egyetlen, ezzel a problémával foglalkozó nemzetközi szerződésként az egyezmény célja az egészségügyi termékek hamisításának és a hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményeknek a büntetőeljárás alá vonása.”⁶

A MEDICRIME egyezmény általános célja: a közegészség védelme büntetőjogi intézkedésekkel, az áldozatok védelme, a nemzeti és nemzetközi szintű együttműködés elősegítése, valamint a megelőző intézkedések meghozatala.

Az egyezmény 5–14. cikke szerint minden szerződő fél megteszi a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy nemzeti joga szerint szándékos elkövetés esetén bűncselekményként minősüljön a hamisított egészségügyi termékek előállítása, forgalmazása, kínálása, ideértve a közvetítést, az azzal való kereskedelem, továbbá a hamisított gyógyszerkészletek rak-

⁵ Az Európa Tanács egyezménye az egészségügyi termékek hamisításáról és hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményekről. Moszkva, 2011. október 28.

⁶ <https://www.coe.int/en/web/medicrime>

tározása, behozatala és kivitele.⁷ Az egyezmény nemcsak az egészségügyi termékek, de a hamisított hatóanyagok, segédanyagok, alkotórészek, anyagok és tartozékok tekintetében is megfogalmazza a gyártás és a kereskedelem különböző elkövetési magatartásainak tilalmát és bűncselekményi minősítését.

A 12. cikk a büntetések és intézkedések tekintetében tartalmaz előírásokat, miszerint a felek tegyék meg a szükséges jogalkotási és egyéb intézkedéseket annak érdekében, hogy az ezen egyezménnyel összhangban megállapított bűncselekmények súlyosságát figyelembe véve hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal legyenek büntethetők.

Az egyezmény nyitott, amit az szemléltet a legjobban, hogy bár európai kezdeményezés, minden ország számára adott a lehetőség a csatlakozásra, azok számára is, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak. Eddig 16 ország ratifikálta, közülük 3 ország nem tag. Az egyezmény akkor töltene be a szerepét valójában, ha minél több állam, akár valamennyi állam csatlakozna hozzá.

A téma különös aktualitását adja a Covid-19-járvány; az Európa Tanács ebben a rendkívüli helyzetben felszólította a kormányokat, hogy legyenek rendkívül éberek a hamisított gyógyszerekkel és egészségügyi termékekkel szemben. A MEDICRIME egyezményre támaszkodva az államokat a gyógyszerhamisítás és a kapcsolódó cselekmények ellen a büntetőjogi eszközrendszer igénybevételére ösztönzik a hatékonyabb fellépés érdekében: *„A közegészségügyi rendszerek és az egyéni egészség védelme nemcsak az orvosok és az egészségügyi szolgáltatók feladata, hanem mindazoké, akik hozzájárulnak a közegészség védelméhez a hamisított gyógyszerekkel és hasonló bűncselekményekkel szemben.”*⁸

A MEDICRIME Bizottság 2020 áprilisában közzétett tájékoztatójában⁹ a Covid-19-járvány kapcsán figyelmeztet a hamisított egészségügyi termékek: a gyógyszerek, az orvostechnikai eszközök, a védőálcok és a gyorsteszték értékesítésének megnövekedett kockázatára, amely főként ezeknek a hiánya és a megnövekedett kereslet kapcsán jelentkezett fokozott problémaként.

⁷ Itt kell megjegyezni, hogy a MEDICRIME egyezmény által használt „hamisítvány” fogalommal, valamint a „hamisított” jelzővel szemben a magyar büntetőjogi tényállásban szereplő „hamis vagy meghamisított” jelzők az e körbe tartozó esetek körének pontosabb megfogalmazását jelentik.

⁸ <https://www.coe.int/en/web/medicrime/covid-19>

⁹ Committee of the Parties of the MEDICRIME Convention: Advice on the Application of the MEDICRIME Convention in the Context of COVID-19. Strasbourg, 8 April 2020, <https://rm.coe.int/cop-medicrime-covid-19-e/16809e1e25>

Ajánlásai szerint:

- Figyelemmel kell kísérni azokat az online platformokat, amelyek egészségügyi termékeket kínálnak a közegészségügyi rendszernek vagy magánszemélyeknek, és az államoknak együtt kell működniük a területükön forgalmazott hamisított gyógyszerek ellátási láncának megszakításában.
- Annak megakadályozása érdekében, hogy a bűnözők kihasználják a hiányt, intézkedéseket kell hozni az alapvető egészségügyi termékek állami egészségügyi rendszerekből és ellátási csatornákból történő jogosulatlan elterelésének megakadályozása érdekében.
- Szoros együttműködésre van szükség a nemzeti hatóságok között annak biztosítása érdekében, hogy a hamisított gyógyszerek az egészségügyi szolgáltatásokba történő bejutásának megakadályozására irányuló intézkedések ne akadályozzák a kedvezményezettek számára szükséges gyógyszerek törvényes ellátását. Ehhez hasonlóan az egészségügyi szakembereknek és az egészségügyi szolgálatoknak biztosítaniuk kell, hogy nem szereznek be orvosi termékeket ellenőrizetlen forrásból. Fokozni kell a nemzeti és nemzetközi együttműködést a bizonyítékok beszerzése érdekében (különösen a világjárvány kapcsán az orvosi termékekre elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben).
- Biztosítani kell az áldozatok jogait, beleértve azt a jogot, hogy tájékoztatást kapjanak a hamisított gyógyszerek egészségükre gyakorolt hatásairól.

Mindezek az ajánlások tükrözik a hamisított gyógyszerek gyártása és az azokkal történő visszaélések elleni koordinált fellépés elemeit általában is.

Számos más nemzetközi szervezet is foglalkozik a jelenség aktualitásaival: megnyilvánulási formáival, jellemzőivel, okaival és a védekezés eszközeivel.¹⁰

Az ENSZ kutatása szerint a Covid-19 a „katalizátora” lett a nem megfelelő és a hamisított egészségügyi termékek eddig nem látott illegális globális kereskedelmének, szervezett bűnözői csoportok közreműködésével.

¹⁰ Trade in fake medicines at the time of the COVID-19 pandemic. OECD Task Force on Countering Illicit Trade on 10 June 2020, <https://www.oecd.org/illegal-trade/oecd-fake-medicines-webinar-june-10-summary-note.pdf>; How COVID-19 related crime infected Europe during 2020, EUROPOL, 11 November 2020, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/how_covid-19-related_crime_infected_europe_during_2020.pdf; Coronavirus (COVID-19) and the global trade in fake pharmaceuticals. OECD, <https://www.oecd.org/fr/gov/commerce-illicite/coronavirus-covid-19-and-the-global-trade-in-fake-pharmaceuticals.htm>

A Covid-19 termékeny válságkörnyezetet teremt egy hatékony csalástípus virágzásához, magánszemélyek, szervezetek és nagy volumenű infrastruktúrák ellen egyaránt.¹¹

Az Interpol 2008 óta évente a hamis gyógyszerek forgalmazása és az engedély nélküli internetes patikák felszámolása ellen nemzetközi razzitát szervez. Ebben a magyar Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (Nebek) is részt vesz. A PANGEA-akció célkeresztjében 2020-ban és 2021-ben jórészt a Covid elleni termékek szerepeltek; 2020-ban 34 ezer darab hamis terméket foglaltak le a nyomozó hatóságok, leginkább vírusellenes, valamint a vírus elleni védekezés érdekében rendelt növényi eredetű, illetve maláriagyógyszereket, emellett egészségügyi termékeket (arcmaszkokat, fertőtlenítőszereket, tesztek, gumikesztyűket, illetve lélegeztetőgépeket).¹² 2021-ben a PANGEA-akció világszerte 277 letartóztatással és több mint 23 millió dollár értékű, potenciálisan veszélyes gyógyszer lefoglalásával végződött. Olaszországban a hatóságok több mint 500 ezer hamis műtéti maszkot, valamint 35, gyártáshoz és csomagoláshoz használt ipari gépet foglaltak le.¹³

A PANGEA-művelet egyebek mellett olyan hozadékkal is járt, hogy láthatóvá vált, a szervezett bűnözői csoportok hogyan reagáltak a változó környezetre. Ez a nyomozó hatóságok számára értékes tapasztalatokat jelentett, amelyeket felhasználnak a bűnüldözés során.

A Shield-műveletben az Europol, az EU-tagállamok, a harmadik világ egyes országai, az Európai Csalás Elleni Hivatal (*European Anti-Fraud Office; OLAF*), a Gyógyszerészeti Biztonsági Intézet és a magánszektor vett részt. Ennek keretében 73 millió euró értékben foglaltak le hamisított és nem megfelelő minőségű gyógyszereket, egészségügyi termékeket, köztük otthoni tesztsomagokat, és védőfelszereléseket, vakcinákat stb.

Az információk szerint a szervezett bűnözői csoportok már a vakcinák tesztelése idején reagáltak a keresletre, a darkweben hamar megjelentek a hirdetések az eredeti gyógyszergyártók nevét felhasználva, és később ez csak fokozódott.

¹¹ COVID-19 related Trafficking of Medical Products as a Threat to Public Health. Research Brief. United Nations Office on Drugs and Crime, p. 10. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/COVID-19_research_brief_trafficking_medical_products.pdf

¹² COVID-19: The Global Threat of Fake Medicines. INTERPOL, May 2020, <https://www.interpol.int/Crimes/Illicit-goods/Shop-safely/Fake-medicines>

¹³ <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2021/Thousands-of-fake-online-pharmacies-shut-down-in-INTERPOL-operation>

Emellett a hamis oltási igazolványok és a negatív tesztek is megjelentek a feketepiacon.¹⁴

Az Európa Tanács által kezdeményezett MEDICRIME egyezmény létrejöttének tizedik évfordulóját 2021. december 2-án ünnepelték. Az évfordulón rendezett online rendezvényen ezt a mérföldkövet egyértelműen a Covid-19-világjárványhoz kapcsolódó gyógyszerek és egészségügyi termékek – köztük számos hamisított és nem megfelelő termék – kereskedelmének fokozódásához kapcsolták. Ennek kapcsán *Marija Pejčinović Burić*, az Európa Tanács főtitkára az egyezményhez való csatlakozás előnyeire hívta fel a figyelmet.¹⁵

A magyarországi gyógyszerbiztonság támogatásának büntetőjogi eszközei

A gyógyszerhamisítás elleni eszközrendszer kiépítésére jóval a Covid-19-járvány előtt sor került, a büntetőjogi szabályozás ennek a csúcspontját képezi. A hamisított és nem megfelelő minőségű egészségügyi termékek és különösen a hamisított gyógyszerek elleni küzdelem e készítmények biztonságos előállításának és forgalmazásának biztosításával, a szakmai feltételek előírásával, az ehhez szükséges szabály-, feltétel- és intézményrendszer kiépítésével kezdődik. A gyógyszerekkel történő visszaélés a gyártástól a forgalomba hozatalig tartó ellátási lánc számos pontján megtörténhet, így fontos a teljes folyamat szabályozása és ellenőrzése.

Az emberi használatra szánt gyógyszerek gyártására, előállítására, forgalomba hozatalára, forgalmazására és alkalmazására, valamint a vizsgálati készítmények klinikai vizsgálatára és alkalmazására vonatkozó szabályokat hazánkban mindenekelőtt az *emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről ellenőrzésére és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény* (Gytv.) írja elő.

A gyógyszerek a szellemitulajdon-védelem (iparjogvédelem) aspektusából szabadalmi és védjegyjog alatt is állnak.

Az egészségügyi termékek (köztük a gyógyszerek) hamisítása büntetőjogi szabályozására a 2012. évi C. törvény (a Btk.) keretei között került sor. Ezzel

¹⁴ OLAF in operation against counterfeit medicines. Press Release No 24/2021, 14 December 2021, https://ec.europa.eu/anti-fraud/media-corner/news/olaf-operation-against-counterfeit-medicines-2021-12-14_en

¹⁵ <https://www.coe.int/en/web/portal/-/increased-trafficking-in-counterfeit-medicines-countries-urged-to-ratify-medicrime-convention>

Magyarország megteremtette az Európa Tanácsnak az egészségügyi termékek hamisításáról és más hasonló bűncselekményekről – ideértve a közegészség veszélyeztetését is – szóló egyezményéhez, a MEDICRIME egyezményhez való csatlakozás büntetőjogi feltételeit. Magyarország 2014. január 9-én ratifikálta a MEDICRIME egyezményt, amely nemzetközi szinten egységes szabályokat határoz meg a fogyasztók életét és biztonságát veszélyeztető hamisított gyógyszerek és egészségügyi termékek gyártásának és forgalmazásának kriminalizálására. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (Btk.) az egészséget veszélyeztető bűncselekmények között helyet kapott az „Egészségügyi termék hamisítása” tényállás.

A MEDICRIME egyezmény (a továbbiakban: egyezmény) tárgyi hatálya az egészségügyi termékekre terjed ki, ebbe a kategóriába tartoznak a gyógyszerek is. A 2012. évi szabályozás szintén ebből indult ki, és ezt az értelmező rendelkezésekkel egyértelművé is tette; a tényállás megszületésétől 2019. január 1-jéig a 186. § (5) bekezdés a) pontja meghatározásában az egészségügyi termék fogalmi körében szerepeltek a gyógyszerek is. A törvény az egyezménynek megfelelően bűncselekménynek tekinti a hamis termék készítését és a termék meghamisítását, a hamis, meghamisított vagy nem engedélyezett termékekkel kapcsolatos szállítási, tárolási és forgalmazási jellegű magatartásokat, valamint az egészségügyi termékekhez kapcsolódó eredeti dokumentáció kereskedelmi célú rendeltetésétől eltérő felhasználását egyaránt. Emellett a vevő és a kereskedő közötti kapcsolat létrehozását, a közvetítést is szankcionálja. Az ítékezés a kábítószerrel visszaélés tényállása kapcsán alakította ki az elkövetési magatartások értelmezését a kereskedelem elkövetési magatartásait illetően.

A szabályozás megalkotása óta két alkalommal változott.

2018. január 1-jétől a jogalkotó büntetni rendelte az egészségügyi termék hamisítására irányuló előkészületet is.

Emellett a törvény indokolásában pontosabbá tette a hamisított gyógyszer fogalmát, ezzel a gyógyszer büntetőjogi fogalmát közelítette a gyógyszereszkamai fogalomhoz, emellett a tényállás alkalmazhatóságát kiterjesztette olyan jelenségekre is, amelyeknek a büntetőjogi megközelítése idáig problémát okozott. Ennek megfelelően hamisított gyógyszernek minősül az olyan gyógyszer is, amelyet a legális ellátási lánc megszakításával, jogellenesen, kereskedelmi céllal értékesítenek.

A módosítás emellett egyértelműbbé tette a hazánkba illegálisan, nagy mennyiségben érkező gyógyszer előállítására alkalmas gyógyszer-hatóanyagok megítélését. Ez utóbbi hatóanyagok korábban nem minősültek egészségügyi terméknek, holott amennyiben gyógyszerhatóanyagot a termék összetételére vonatkozó jogszabá-

lyi előírások megsértésével használnak fel, ezen összetevőket az egészségügyi termék gyártása céljából hamisítják, és az összetevő hamisítása meghamisított egészségügyi terméket eredményez.

2019. január 1-jétől a Btk. 185/A. §-ában részletezett tényállás speciális szabályozást tartalmaz a gyógyszerekre (Gyógyszerhamisítás), ezzel az egészségügyi termék fogalmából kikerült a gyógyszer. A büntetendő elkövetési magatartások szinte megegyeznek az egészségügyi termék hamisítása elkövetési magatartásaival.

A jogérvényesítés kérdései

Az egészségügyi termékek hamisítása elleni hatékony fellépésben a gyógyszer-szakmai hatóság (Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet; OGYÉI), a bűnüldöző szervek, emellett a gyógyszergyártók és a koordináló testületek (HENT) egyaránt rész vállalnak. A cél az ilyen jellegű bűncselekmények megelőzése mellett az eredményes büntetőeljárások számának növelése lenne, elsősorban a hamis termékek lefoglalása és forgalomból kivonása, emellett pedig a károk megtérítése érdekében.

2020-ban az Országos Kriminológiai Intézetben kutatás indult *A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei* címmel. A kutatás kiindulópontjául szolgált, hogy a gyógyszerbiztonságért felelős hatóságoknak nincs megbízható információjuk az elkövetett cselekményekről, a megindított büntetőeljárásokról, illetve azok kimeneteléről. A gyógyszerhamisítás elleni fellépést koordináló Hamisítás Elleni Nemzeti Testület Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportja és a tagságát alkotó hatóságok, szervezetek és szakemberek megkülönböztetett figyelemmel kísérik, segítik a nyomozó hatóságok felderítő tevékenységét, szakértőként részt vesznek a bizonyítási eljárásban, ám a hatékonyabb stratégiához szükséges a büntetőjogi eszközrendszer eredményességi mutatóinak, illetve az esetleges problémáknak, a kritikus pontoknak az ismerete.

Az igazságszolgáltatás működésének és eredményességének megismeréséhez egy hosszabb időszak vizsgálatára és nagyobb számú ügy áttekintésére volt szükség, a résztvevők tapasztalatainak megismerése mellett. Mindez fontos szempont volt az empirikus kutatás megszervezése során.

A kutatáshoz kiindulópontként szolgáltak a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportjának adatai, amelyek szerint a korábbi egészségügyi termék hamisítása tényállás alapján nagyon kevés büntetőeljárás indult, ezzel szemben a becslések és az egyéb információk mind Magyarországon,

mind a világon meglehetősen kiterjedt és nagy károkat okozó jelenségről árulkodnak. Ennek az oka kezdetben részben a gyógyszer büntetőjogi és gyógyszer-szakmai fogalmának eltérése lehetett, emellett pedig a gyógyszer-hatóanyagok megítélésének kérdései. A 2018-tól, majd 2019-től hatályos módosítások a büntető törvénykönyvben ezeknek az anomáliáknak a kiküszöbölésére született megoldásokat tartalmazzák. A kutatás e jogalkotói törekvések jogalkalmazásra gyakorolt hatásait, a gyógyszerhamisítás és az egészségügyi termék hamisítása miatt indult büntetőeljárásokat, illetve azok felderítési és bizonyítási jellemzőit kívánta vizsgálni bűnügyi iratok és a jogalkalmazók tapasztalatai alapján.

A kutatás célja

A kutatás célja az egészségügyi termékek hamisításának, illetve tágabb értelemben az egészségügyi termékekkel történő olyan visszaéléseknek a vizsgálata, amelyek az emberi életet vagy egészséget sértik vagy veszélyeztetik, vagy a legális gyógyszergyártásba és -forgalmazásba vetett bizalmat rongálják; tehát amelyek az egészségügyi termékek megfelelőségével és biztonságosságával kapcsolatosak.

Ennek értelmében a következő bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások képezték a kutatás tárgyát:

Btk.

- 185/A. § Gyógyszerhamisítás.
- 186. § Egészségügyi termék hamisítása.

valamint az egészségügyi termék tárgyra elkövetett:

- a) 342. § Közokirat-hamisítás;
- b) 346. § Okirattal visszaélés;
- c) 373. § Csalás;
- d) 388. § Iparjogvédelmi jogok megsértése;
- e) 396. § Költségvetési csalás;
- f) 406. § Engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység.

A kutatás módszere

A kutatáshoz az alapadatokat a bűnügyi statisztikai rendszerek (az Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika, az ENYŰBS alrendszerei) nyújtották. A tárgykör részletes vizsgálata a bűnügyi iratok vizsgálatán alapult (empirikus kutatás). A kutatási szempontok összeállítása és az eredmények értékelése az ügyészségek által megfogalmazott tapasztalatok szem előtt tartásával, azok hangsúlyainak figyelembevételével zajlott.

Statistikai adatok

A bűnügyi statisztika (ENYÜBS) szerint az egészségügyi termék hamisítása, valamint a gyógyszerhamisítás miatt 2013 óta indult büntetőeljárások száma a következőképpen alakult:

1. számú táblázat
Regisztrált bűncselekmények száma 2013–2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	0	33	58	88	72	67	63	42
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	-	-	-	-	-	-	11	54

Forrás: ENYÜBS–BBS (Befejezett Büntetőeljárások Statisztikája)

Ebben az alrendszerben a büntetőeljárás meghatározott szakaszának lezárása után történik az adatszolgáltatás.

A 2018. július 1-jén felállított másik statisztikai alrendszer szerint a kezdeményezett ügyek száma a következő volt:

2. számú táblázat
Regisztrált bűncselekmények száma 2019–2020

	2019	2020
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	60	50
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	25	93

Forrás: ENYÜBS–KBS (Kezdeményezett Büntetőeljárások Statisztikája)

Ebbe az alrendszerbe a feljelentés, a hivatalos tudomásszerzés, illetve az eredményes előkészítő eljárás után kerülnek be az adatok egy-egy eljárásról. Ennek megfelelően a 2020-ban gyógyszerhamisítás miatt indult büntetőeljárások száma a 2019-ben indult büntetőeljárások számának 372 százaléka volt. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult büntetőeljárások száma ezzel párhuzamosan valamelyest visszaesett.

A statisztika adatait elemezve az első benyomás az, hogy ezek a számok viszonylag alacsonyak az elkövetések becsült számához, illetve a károk becsült mértékéhez viszonyítva. A két statisztika adatai alapján megállapítható, hogy a gyógyszerhamisítás miatt indult ügyek száma egyértelműen emelkedik, az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek száma azonban csökken.

Az ENYÜBS adatai alapján ez azzal is magyarázható lenne, hogy a gyógyszerhamisítás tényállás csak 2019. január 1-jén került a Btk.-ba, és az ezt követően gyógyszerhamisítás miatt indult ügyek csak később, 2020-ban kerülnek be a statisztikába mint ekként regisztrált bűncselekmények. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek számának csökkenése pedig azzal magyarázható, hogy a gyógyszer mint elkövetési tárgy kikerült a tényállásból, az ilyen tárgyra elkövetett bűncselekmények 2019. január 1-jétől gyógyszerhamisításként minősülnek; ez az eltolódás magyarázat lehet a két bűncselekmény számarányának megváltozására.

A KBS adatai árnyalják ezt a képet; a hatóságok tudomására jutott ügyek száma is nőtt, 372 százalékkal. Ez azt jelenti, hogy 2020-ban 93 cselekményről történt feljelentés vagy bejelentés (az azt megelőző évi 25 esetet követően). Ez a növekedési arány mindenképpen figyelemre méltó, és további elemzést igényel, figyelembe véve azt is, hogy ezekben az ügyekben a büntetőeljárás megindulásáról nincs még elegendő információnk, nem szólva a nyomozási szakasz kimeneteléről, befejezéséről. A feljelentések vagy bejelentések számának ilyen mértékű növekedése ettől függetlenül előrevetíti, hogy itt változás történt. Hogy ez mennyiben függvénye még a 2019. évi jogszabályváltozásnak, és mennyiben a Covid-19-járványnak, és melyek ezeknek a cselekményeknek a jellemzői, azt egy későbbi empirikus kutatás során lehet majd feltárni.

Empirikus kutatás

Az empirikus kutatás célja a vizsgált bűncselekményi kör miatt folytatott büntetőeljárások vizsgálata volt: elsősorban az elkövetési tárgyak, módok, elkövetési magatartások, az elkövetők jellemzői, a felderítés és a bizonyítás jellemzői – ezek között különösen a szakértői bizonyítás –, valamint az eljárások befejezése, a szankciók alapján.

A bűnügyi iratok vizsgálata előre összeállított, egységes adatlap alapján történt. A vizsgált tárgykör a 2017–2019 között regisztrált azon ügyek köre volt, amelyek az iratok bekéréséig, 2021 márciusáig, jogerős ügydöntő határozattal befejeződtek. Emiatt a Covid-19-járvánnyal, az azzal kapcsolatos terápiával, megelőzéssel kapcsolatos tárgyak miatt indult ügyek nem képezték e vizsgálatnak a tárgyát.

A vizsgált ügyek száma országos szinten összesen 185 darab volt. Az ügyek kiválasztása és a bűnügyi iratok bekérése az ENYÜBS (BBS) adatai alapján történt.

A kutatás főbb eredményei

A vizsgált ügyek jellemzői

3. számú táblázat
Az egészségügyi termék tárgyra elkövetett bűncselekmények gyakorisága és megoszlása

	Gyakoriság	Arány (%)
Egészségügyi termék hamisítása (Btk. 186. §)	128	69,2
Egészségügyi termék hamisítása + teljesítményfokozó szerrel visszaélés	4	2,1
Egészségügyi termék hamisítása + engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység	1	0,5
Egészségügyi termék hamisítása + kábítószer-kereskedelem	3	1,6
Gyógyszerhamisítás (Btk. 185/A. §)	17	9,3
Engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység (Btk. 406. §)	8	4,3
Csalás (Btk. 373. §)	7	3,9
Hamis magánokirat felhasználása (Btk. 345. §)	2	1,1
Iparvédelmi jogok megsértése (Btk. 388. §)	1	0,5
Lopás (Btk. 370. §) + Okirattal visszaélés (Btk. 346. §)	1	0,5
Nem a kutatás tárgyába tartozó ügyek	13	7,0
Összesen	185	100,0

A kutatás tárgyába nem tartozó ügyek a bűnügyi iratok szerint vagy az elkövetés tárgya, vagy az elkövetés jellege miatt nem kapcsolódtak a vizsgált kérdéshez.

Az elkövetés tárgya

A vizsgált időszakban a jogszabályi fogalmi meghatározások miatt az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek túlnyomó többségének a tárgya is gyógyszer volt.

4. számú táblázat
Az elkövetés tárgya (összes bűncselekmény)

	Gyakoriság	Arány (%)
Gyógyszer	157	91,3
Orvostechnikai eszköz	4	2,4
Állatgyógyászati készítmény	3	1,7
Nem egészségügyi termék	5	2,9
<i>Hiányzó adat</i>	3	1,7

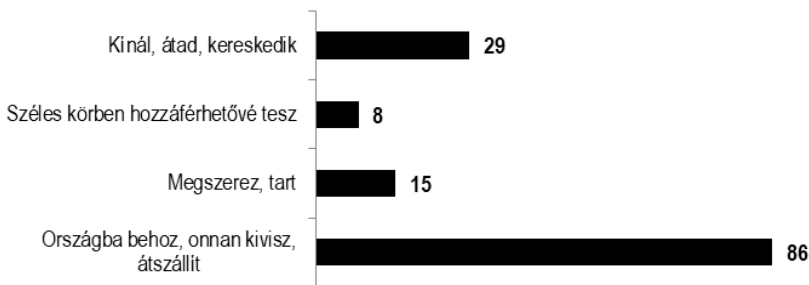
A 136 egészségügyi termék hamisítása és a 17 gyógyszerhamisítás miatt indult (összesen 153 darab) ügyből mindössze 11 tárgya volt ténylegesen hamisított

gyógyszer, a többi ügyben Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerekkel történtek visszaélések (a 3. számú táblázat adatai alapján).

Elkövetési magatartások

Az adatok alapján megállapítható, hogy leggyakoribb elkövetési magatartás az országba behozatal, onnan kivitel, azon átszállítás (1. számú ábra).

1. számú ábra
A vizsgált egészségügyi termék hamisítása, illetve gyógyszerhamisítás miatt folytatott ügyek elkövetési magatartásai

Azt, hogy a cselekményeket milyen gyógyszertípusokra követik el, az 5. számú táblázat mutatja; leggyakrabban a potencianövelők a tárgyai a visszaéléseknek, ezt szorosan követik a teljesítményfokozók, a pszichotrop anyagok, illetve a fájdalomcsillapítók.

5. számú táblázat
A leggyakoribb gyógyszertípusok előfordulása

	Kínál, átad, kereskedik	Széles körben hozzáférhetővé tesz	Megszerez, tart	Országba behoz, onnan kivisz, átszállít	Összesen
Potencianövelő	15	4	7	54	80
Fájdalomcsillapító	6	–	2	4	12
Teljesítményfokozó	5	1	5	11	22
Pszichotrop anyag	1	1	–	12	14
Egyéb	2	2	1	5	10
Összesen	29	8	15	86	138

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy az esetek mintegy 5 százalékában a gyógyszerhamisítást (egészségügyi termék hamisítását) a kábítószer-kereskedelemmel együtt követték el (leginkább potencianövelőkkel, illetve teljesítményfokozókkal együtt árulták azokat), ezekben az esetekben halmazati büntetés kiszabására került sor.

A büntetőeljárások jellemzői

A büntetőeljárások megindítása

Az elkövetési magatartásoknak és az elkövetés egyéb körülményeinek megfelelően az ügyek túlnyomó többségében (80 százalékában, azaz 136 ügyben) a nyomozó hatóság észlelte a cselekményt. Mindössze 4 esetben volt a cselekménynek konkrét sértettje, ez esetben a sértett tett feljelentést, a további 20 ügyben más. (Esetenként ismeretlen tett feljelentést otthon vagy üzlethelyiségben árult illegális termékekről.) Mindezek mellett még a kormányhivatalok népegészségügyi osztályai, az OGYÉI, a Nébih, valamint a gyógyszertárak is tettek feljelentést néhány esetben.

Az ügyek 68 százalékában (116 ügy) a NAV észlelte a cselekmények elkövetését [jellemzően az Európai Unió külső határain: Csongrád-Csanád megyében (44 eset), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (3 eset), Bács-Kiskun megyében (21 eset)]. Ezek mellett Baranya, Zala és Győr-Moson-Sopron megyében is indult egy-egy ügy, amelynek tárgya Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer kivitele volt. A NAV 9 esetben a Budapesti Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren utasoknál vagy feladott csomagokban, 3 esetben a nemzetközi postai forgalomban talált külföldről érkező csomagokban illegális gyógyszert, majd indított büntetőeljárást. A NAV a piacokon és kisebb árusítóhelyeken tartott ellenőrzései során is számos ügyet feltárt. Jellemző volt a piacokon, fitnesztermekben történő árusítás, emellett az interneten keresztül történő eladás.

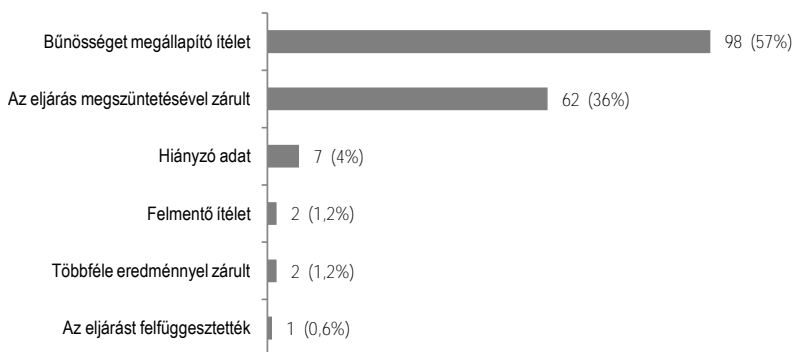
A büntetőeljárások befejezése

Az eljárások befejezését bemutató adatok alapján megállapítható, hogy az ügyek valamivel több mint felében (57 százalék) bűnösséget megállapító ügydöntő határozat meghozatalára került sor. Az eljárások megszüntetésének száma is elég magas: 36 százalék (2. számú ábra).

Az eljárások megszüntetésének okai között 15,7 százalékban szerepel a társadalomra veszélyesség csekély foka. Ezekben az esetekben a bűncselekmények elkövetése megtörtént, csak az ügyészség úgy döntött, hogy a cselekmény csekély súlya miatt elegendő megrovással kifejeznie a rosszállását. Az ügyészség további 6 esetben a vádemelést elhalasztotta, majd annak a sikeres eltelte után szüntette meg az eljárást.

Emellett 17 esetben a rendelkezésre álló adatok, bizonyítási eszközök alapján nem volt megállapítható a bűncselekmény elkövetése, vagy az, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt (6. számú táblázat).

2. számú ábra
Az eljárás befejezése (gyakoriság és megoszlás)

6. számú táblázat
Az eljárások megszüntetésének okai

Az eljárás megszüntetésének oka	Gyakoriság	Arány (%)	Az összes eset arányában (%)
Megrovás	27	43,5	15,7
Nem állapítható meg a bűncselekmény elkövetése	13	21,0	7,6
Vádhalasztás eredményes eltelte	6	9,7	3,5
A cselekmény nem bűncselekmény	7	11,3	4,1
Nem állapítható meg, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt	4	6,5	2,3
Nem a gyanúsított követte el a bűncselekményt	3	4,8	1,8
Büntethetőséget kizáró ok	1	1,6	0,5
Halál	1	1,6	0,5
Összesen	62	100,0	36,0

A szakértői bizonyítás szerepe és jelentősége az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyekben

A feldolgozott iratok alapján megállapítható, hogy az ügyek tárgya azok 91,3 százalékában gyógyszer volt. Megállapítható, hogy az egészségügyi termék hamisítása, illetve a gyógyszerhamisítás miatt indult ügyekben kulcsszerepe van a szakértőnek; gyakran már annak a megállapítása is különleges szakértelmet igényel, hogy a talált termék egészségügyi terméknek, illetve gyógyszernek minősül-e.

A kompetenciát tekintve a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló 282/2007. (X. 26.) Korm. rendelet szerint a gyógyszerek vizsgálatára és a szakvélemény

adására elsősorban feljogosított szerv az Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGYÉI). Összesen 124 ügyben rendeltek ki szakértőt a gyógyszerek vizsgálatára. Ezek 31,4 százalékában (39 ügy) az OGYÉI járt el szakértőként, az ügyek 50 százalékában (62 ügy) szaktanácsadóként vették igénybe az OGYÉI-t. Ez utóbbi formája a tájékoztatás volt. A szakértő és a szaktanácsadó kirendelése a büntetőeljárásban különböző jogkövetkezményekkel jár. A szaktanácsadó igénybevételének az előnye, hogy kevesebb formalitással jár, ennél fogva rövidebb idő alatt várható az elkészülése. Az igazságügyi szakértő igénybevétele ugyanakkor számos garanciával övezett, ezeket a szakértővel szemben támasztott személyi követelmények, az eljárási kötelezettségek, keretek és szervezeti-igazgatási szabályok tartalmazzák.

A szakértőnek feltett kérdések általában a következők:

- A lefoglalt termék egészségügyi terméknek, gyógyszernek minősül-e?
- Gyógyszerhatóanyagot tartalmaz-e?
- Mi a hatóanyaga?
- Eredeti, hamis vagy meghamisított-e a lefoglalt termék?
- Magyarországon engedélyezett-e a lefoglalt gyógyszer?

Az eredetiséget csak olyan gyógyszerek esetében lehet vizsgálni, amelyek Magyarországon is forgalomban vannak. Ennek vizsgálatára többféle megoldást alkalmaznak a hatóságok.

Az egyik ügyben a nyomozó hatóság képviselői a gyártótól kértek tájékoztatást: a képek alapján hamisak-e a termékek, illetve Magyarországon forgalomban vannak-e. A gyógyszerek dobozán nem volt magyar felirat, és a tájékoztató is ukrán nyelvű volt. A válasz szerint a csatolt fényképeken található termékek Magyarországon nem rendelkeznek forgalomba hozatali engedéllyel, a hamisítás fennállásáról azonban nem tudtak nyilatkozni.

Az organoleptikus vizsgálattal (a külső és a belső csomagolás vizsgálata, a feliratozás, a gyártási és a felhasználási dátumok vizsgálata, a gyógyszerformák külleme) általában azt lehet megállapítani, hogy a készítmények Magyarországon engedélyezettek-e. Az idegen nyelvű felirat ennek ellentmond. Hamisításra utaló jelek is lehetnek a csomagoláson.

A Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek tekintetében az eredetiség általában azért nem vizsgálható, mert az OGYÉI nem rendelkezik olyan deklaráltan eredeti referencia készítménnyel, amelyet ellenmintaként felhasználva az esetleges hamisítás ténye megállapítható lenne.

A hazánkban nem engedélyezett egészségügyi termékek illegális gyógyszereknek minősülnek. Nem ismerjük gyártóikat, gyártási körülményeiket, pontos

gyógyszertani hatásait, felhasználásuk indikációját, hatékonyságát, biztonságosságát és kockázatát. Nem állnak rendelkezésre hivatalos adatok a felhasználásukat illetően. Alkalmazásuk súlyos közegészségügyi kockázatot hordoz magában.

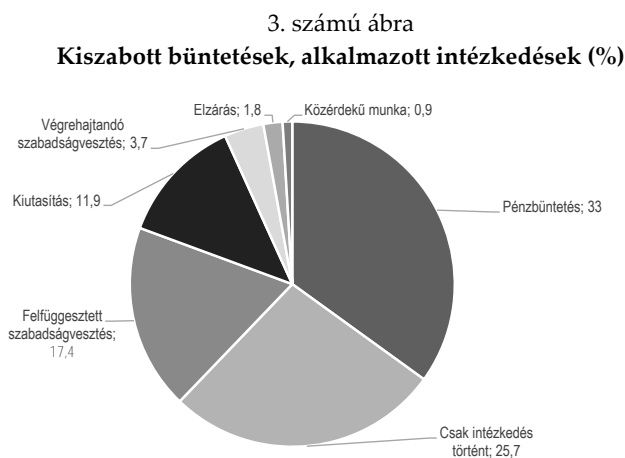
Egy másik ügyben a készítmények többségénél az organoleptikus vizsgálat egyértelmű választ adott arra, hogy azok legális vagy illegális készítményeknek tekinthetőek-e. A készítmények eredetiségét originális minta hiánya miatt igazolni nem tudták. Laborvizsgálatnak vetették alá azon készítményeket, amelyeknek egyáltalán nem volt csomagolásuk.

Amennyiben az organoleptikus vizsgálat alapján az volt megállapítható, hogy a készítmény Magyarországon nem engedélyezett, akkor a részletes laborvizsgálattól a legtöbb esetben eltekintettek a hatóságok, mivel a Btk. szerint nincs különbség a hamisított és az egyéb illegális gyógyszerrel elkövetett bűncselekmények között.

Ha a nyomozó hatóság mégis szükségesnek tartja a bizonyítás megerősítésére, az OGYÉI az azonosító laborvizsgálatokat el tudja végezni, például annak vizsgálatára, hogy a lefoglalt tabletták, injekciók azt a hatóanyagot tartalmazzák-e, amit feltüntettek rajtuk.

A bűncselekmények elkövetői

A bűncselekmények elkövetőit tekintve jellemző a külföldi állampolgárság; az elkövetők 46,8 százaléka külföldi, 5,5 százalékuk kettős állampolgár volt. A külföldiek között elsősorban az ukrán és a szerb állampolgárságú elkövetők voltak jelen.

Szankciók

Az ügyek 33 százalékában pénzbüntetés kiszabására került sor, 25,7 százalékában pedig intézkedést alkalmazott a bíróság (ez az önállóan alkalmazott intézkedés jellemzően megrovás, illetve próbára bocsátás volt). Felfüggesztett szabadságvesztés, illetve végrehajtható szabadságvesztés kiszabására halmazati büntetésként (kábitószer-kereskedelemmel együtt történt elkövetés esetén) került sor (3. számú ábra).

Következtetések

Az ügyek jellemzőit összefoglalva megállapítható, hogy az esetek jelentős hányadában Magyarországon forgalomban nem lévő (nem engedélyezett) gyógyszer indokolatlan mennyiségben az ország területére engedély nélkül történő behozatala vagy országon történő átszállítása valósult meg. Ez csak kifejezett importőri engedély birtokában, az arra feljogosított személy által történhet legálisan. A jogalkotó szándéka szerint a Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek megszerzése, tartása, országba behozatala, kivitele, az országon átszállítása, illetve annak forgalomba hozatala, az azzal való kereskedelem, annak indokolatlan mennyiségben történő kínálása és átadása is a „gyógyszerhamisítás” tényállását valósítja meg. Ennek az az oka, hogy a nem engedélyezett gyógyszerek fogyasztása a hamisított gyógyszerek fogyasztásához hasonló veszélyekkel jár: nincs megbízható információ a termék gyártásáról, és gyakran az összetevőiről sem (mert nem mindig áll rendelkezésre magyar nyelvű dokumentáció). Emellett a raktározás, szállítás körülményei sem ismertek, és az alkalmazás szabályai sem. Ezeket a kockázatokat gyakran támasztják alá a büntetőügyek során tapasztaltak: az engedély nélküli gyógyszereket, a kábítószert esetenként a leválasztott üzemanyagtartályban szállítják, ennek során az üzemanyagtól történő hermetikus elzárás sem oldható meg tökéletesen. Mivel a jogalkotó célja elsősorban nem az engedély nélküli termékek fogyasztóinak a büntetése, így – a MEDICRIME egyezményvel összhangban – az ilyen termékek megszerzése, tartása, az ország területére behozatala, onnan kivitele, azon átszállítása akkor büntetendő, ha indokolatlan mennyiség van az elkövető birtokában. Indokolatlan mennyiségnek a törvény értelmező rendelkezése szerint azt a mennyiséget kell tekinteni, amely nem valamely meghatározott természetes személy szükségleteinek kielégítését szolgálja. Az indokolatlan mennyiség megítélése az egyes esetekben szakértői kompetenciába tartozik. Az ügyészségek által megfogalmazott tapasztalatok szerint ennek a megállapítása jelenti az egyik fő problémát az ilyen ügyekben.

A Covid-19-járvánnyal összefüggésben – mivel a problémára, és ezzel az ügyek újszerűsége miatt az ilyen vonatkozású ügyekre egy teljes kutatás még nem volt alapítható – pilot kutatást folytattam, egy esetleges későbbi kutatás előzményeként; ennek tárgyát a 2020-tól 2021 októberéig indult olyan büntetőügyek képezték, amelyek a fenti bűncselekményi körbe tartoztak, és amelyek elkövetési tárgya kifejezetten a Covid-19-járvánnyal, az azzal kapcsolatos védekezéssel, megelőzéssel vagy terápiával kapcsolatos gyógyszer vagy egyéb egészségügyi termék volt.

Mivel az ügyek 64 százaléka még folyamatban van, az ügyek jellemzői részleteiben még nem publikálhatók és messzemenő következtetés nem vonható le. Megosztható azonban, hogy az ügyek kb. fele gyógyszerhamisítás miatt indult, amelyet részben egészségügyi dolgozóként követtek el. Ezek a cselekmények jellemzően engedély nélküli – feltételezetten a Covid-terápiában megfelelő – gyógyszerkészítmények országba történő behozatalával valósultak meg. A termékek között szerepeltek a malária, egyes autoimmun betegségek és a SARS-CoV-2 koronavírus kezelése során alkalmazott gyógyszerek; parazitaellenes szerek, amelyeknek vírusellenes hatást tulajdonítanak; vírusellenes, illetve a Covid-19 elleni terápiában is alkalmazott, de Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek. Az egészségügyi termék hamisítása miatt indult ügyek tárgyai leginkább sebészeti maszkok, illetve PCR-tesztek voltak, ezek mellett előfordultak maszkokkal, fertőtlenítőszerekkel kapcsolatos csalások, és hamis teszteredményekkel, orvosi igazolásokkal történő visszaélések, azok felhasználása a védettség igazolása érdekében.

A büntetőeljárásokat áttekintve megfogalmazható, hogy a nyomozó hatóságok kellő figyelmet fordítanak e speciális bűncselekményi kör felderítésére és vizsgálatára. Ennek ellenére viszonylag kevés és viszonylag kis súlyú ügy jut a hatóságok tudomására. A jogalkalmazást nehezíti a különleges szakértelmet igénylő tárgykör, a felderítés során talált gyanús tárgyak megítélésének nehézsége. Ebben a szakmai hatóságok (mindenekelőtt az OGYÉI) munkatársai szaktanácsadóként nyújtanak segítséget a nap huszonnégy órájában a nyomozó hatóságoknak (elsősorban a NAV-nak). A felderítés mellett a vizsgálati és a bizonyítási szakban is számos kérdés merül fel annak megítélése során, hogy a tényállásokban található fogalmi kategóriákba sorolható-e az adott esetben talált tárgy (például orvostechikai eszköz).

A kiszabott szankciók jellege, mértéke alapján megfogalmazható, hogy az eredményes büntetőeljárások lefolytatásához szükséges a jogalkalmazók részéről is a probléma tudatosítása, a speciális fórumok, konferenciák, képzések szervezése az ezzel foglalkozó szakemberek részére. Emellett szükséges a jog-

alkalmazást segítő elvi iránymutatások elkészítése. A HENT Gyógyszerhamisítás elleni munkacsoportjában az ORFK, az OGYÉI és a NAV elkötelezett részvétele a tárgykör fontossága felismerésének a bizonyítéka. E bűncselekmények megelőzése és az elkövetett cselekmények még eredményesebb felderítése és bizonyítása érdekében a bűnügyi és a szakmai hatóságok további együttműködése, a tapasztalatok és a jó gyakorlatok megosztása javasolt.